

Туляков В.О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Відомо, що аналітичне порівняння різних режимів кримінально правового впливу, попередження злочинності та суспільної інтеграції у їхньому динамічному взаємозв'язку надає можливість з'ясувати найбільш ефективні утилітарні практики обмеження злочинності. В цьому сенсі вкрай важливим має бути питання аналізу місця та ролі каральної сутності кримінального права у царині протидії злочинності.

Простіше кажучи, у процесі аналізу кримінального права, його системи, цілей, принципів, структурних характеристик, характеристик окремих інститутів і норм вирішуються три основних питання, пов'язаних із дослідженням генезису і панівної парадигми. Перше: чи необхідно суспільству кримінальне право? Друге: які цілі воно має переслідувати? І, нарешті: які типи поведінки мають бути криміналізовані, і яким чином ми можемо прийняти таке рішення?

Аналіз існуючих кримінально-правових парадигм та шкіл встановив, що бажана відповідність кримінального права моральним уявленням про добро і зло, справедливість і рівність призвела до презумпції адекватного усвідомлення кримінально-правової заборони громадянами. При цьому існує на жаль на рівні доктринальної фікції констатація адекватного розуміння кримінально-правової заборони:

- або як необхідного інструменту забезпечення суспільної і національної безпеки, гаранту суспільного спокою, підкріпленого примусовою силою держави,
- або як раціонального і принципового регулятора антисоціальної активності громадян у конкретних просторово-часових та історичних межах,
- або як втілення у законі волі економічно і політично панівного класу,
- або як продуценту конфліктного стану соціальної активності громадян, який складається із суперечливих, деідеологізованих, неструктурованих доктрин, втілених у еклектичній і відносно непродуманій кодифікації.

З нашої точки зору, системи концептуальних ідей (парадигм), на яких ґрунтується сучасне кримінальне законодавство України і які складають кримінально-правову доктрину, доволі різняться між собою. Тобто існуючі і

втілювані у працях сучасних українських вчених кримінально-правові парадигми не можна звести до загального і єдиного знаменнику. Багато у чому це зумовлено процесами становлення молодого української держави, революційними змінами в економічній і політичній сферах суспільства, змінами суспільної свідомості, нарешті, – парадоксами сучасної делегованої демократії, яка у певному сенсі детермінує стрибкоподібні зміни у кримінальній політиці і кримінально-правовій ідеології.

Якщо ми розглянемо кримінальне право як відкриту складну систему, що знаходиться у постійному динамічному розвитку, взаємодії із суспільством, то побачимо, що в житті ми зіштовхуємось як із використанням старих кримінально-правових заборон до нових ситуацій (інтерпретація кримінально-правової норми), так і з послідовними змінами правової системи, інноваційним відтворенням права (прийняття нової редакції, криміналізація діяння, пеналізація заборони).

В результаті ми отримуємо ситуацію, за якої нам рекомендують (доречі це робить майже кожен суб'єкт законодавчої ініціативи) послідовно розширювати діючий КК. Поруч з цим розширення підстав кримінально-правової заборони і подальша деталізація окремих складів Особливої частини, а також конструювання принципово нових складів і розділів Особливої частини КК повинні сприйматися вкрай обережно.

Введення сукупності якісно нових кримінально-правових заборон, що базується на формально-логічному аналізі системи суспільних відносин, політичній чи міжнародній доцільності, не завжди однозначно сприймається суспільством. До того ж диверсифікація норм Особливої частини, зміни в їх інтерпретації та тлумаченні цілком здатні паралізувати діючу систему досудового слідства, додатково сприяючи посиленню криміногенності суспільних відносин.

Логічніше було б йти шляхом послідовного узгодження системи санкцій діючого КК із пануючими установками та цінностями суспільства, декриміналізації значної кількості злочинів невеликої тяжкості, виведення за межі КК штучно криміналізованих цивільно-правових і господарсько-правових деліктів, і рівною мірою коректного вирішення проблеми можливого створення і застосування спеціальних кримінальних законів (військові, екологічні злочини, злочини проти миру і безпеки людства), які застосовуються *sui generis*, тобто в ситуаціях особливого складу.

Сам же Кримінальний Кодекс нового типу як "негативна конституція країни" повинен передбачати відповідальність виключно за "природні"

злочини, злочини, сутність яких витікає не з системного доктринального аналізу суспільної небезпеки діяння, а з логіки захисту конституційних принципів чи як записано в Конвенції про захист прав людини та основних свобод – "загальних принципів права, що визнані цивілізованими країнами" (ч.2. ст.7).

В найбільш спростованому вигляді система Особливої частини такого КК повинна була б включати до себе два розділи: Злочини проти фізичних чи юридичних осіб, їхніх прав та свобод, Злочини проти суспільства або держави (ч.2 ст.11 діючого КК). Відповідно, допускається існування кримінальних законів *sui generis*, Кодексу кримінальних провин, пов'язаного із послідовним втіленням ресторативної юстиції для правослухняних „випадкових” порушників та розширенням можливостей застосування заходів безпеки і заходів соціального захисту для „звичних” девіантів, які скоїли кримінальні провини.

Безумовно, це наполягає на новому вирішенні питання сутності та характеристик кримінальної відповідальності та форм її реалізації, кримінально-правових відносин та їх суб'єктів, та ін. Водночас, можливо, що саме такий погляд на кримінально-правове регулювання сьогодення зможе забезпечити послідовне зниження тиску криміногенності сучасного буття.